

**ЛІТЕРАТУРА ПРО СУЧАСНУ ВІЙНУ ДЛЯ ДІТЕЙ
ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДИТЯЧИХ ІСТОРІЙ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ
«ПАСІКА «УКРАЇНА» ТА ІНШІ КАЗКИ З ВІЙНИ» ДАРИ КОРНІЙ)**

Інга Капустян

*Університет Південної Данії (SDU)
5230, Оденсе М, str. Campusvej 55, Данія
e-mail: ingaka@sdu.dk*

Алла Мартинець

*Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника
76000, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
e-mail: alla.martynets@cnu.edu.ua*

*Стаття присвячена дитячому пласту творчості сучасної авторки Дари Корній. **Мета статті.** Метою дослідження стала специфіка художньої репрезентації війни у творах адресованих дітям із збірки Дари Корній «Пасіка «Україна» та інші казки з війни». **Дослідницька методика.** У дослідженні частково використовувалися культурно-історичний та духовно-історичний методи. Для аналізу текстів залучалися сучасні теоретичні підходи, зокрема *trauma studies* та дослідження культурної пам'яті. **Результати.** У ході аналізу текстів про війну, адресованих дітям, встановлено, що війна у творах Дари Корній постає не лише як історична подія, а як досвід втрати безпеки, порушення звичного світу та необхідності адаптації. Крім того, у площині піднятої проблеми розглянуто способи опосередкованого зображення травматичного досвіду через казкову поетику, символіку та алегорію. **Наукова новизна** проступає у доведенні того, що дитяча література виконує не лише естетичну, а й терапевтичну та соціальну функції, сприяючи формуванню історичної пам'яті та моральних орієнтирів у юного читача. **Практичне значення.** Отримані результати можуть бути використані у курсі сучасної дитячої української літератури.*

Ключові слова: *дитяча література, війна, травма, культурна пам'ять, казка, Дара Корній, репрезентація.*

Війна є одним із найбільш травматичних досвідів сучасного суспільства, який знаходить відображення в різних формах культурної репрезентації, зокрема в літературі. Особливого значення ця тема набуває у дитячій літературі, оскільки художні тексти для дітей і підлітків вико-

нують не лише естетичну, але й пізнавальну та виховну функції, допомагаючи молодим читачам осмислювати складні історичні події та моральні виклики сучасності. У світовому літературознавстві проблема репрезентації війни в дитячій літературі розглядається у зв'язку з питаннями історичної пам'яті, психологічного досвіду дитини та наративних стратегій зображення травматичних подій.

У сучасному українському контексті ця проблематика набуває особливої актуальності. Російсько-українська війна суттєво вплинула на розвиток нової дитячої та підліткової літератури. У текстах цього періоду митцями слова формується новий погляд на реальність, й у них надскладне завдання, адже писати необхідно так, щоб не травмувати часом і так травмовані дитячі душі. Війна у таких текстах постає не лише як історичний факт, але й як досвід втрати, страху, вимушеного переселення та морального дорослішання. Дитяча література періоду відкритого протистояння виконує ще одну надзвичайно важливу функцію. Вона стає потужним інструментом формування культурної пам'яті та осмислення травматичного досвіду сучасності.

Попри зростання інтересу дослідників до цієї тематики, художні моделі репрезентації війни в сучасній українській дитячій літературі залишаються недостатньо вивченими. З огляду на вище зазначене аналіз творів, у яких воєнний досвід поєднується з проблемами історичної пам'яті, культурної ідентичності та морального вибору, набуває особливої актуальності.

Варто зазначити, що в українському літературознавстві проблеми нинішньої дитячої літератури про війну репрезентації у матеріалах Т. Качак, Т. Близнюк [2], К. Хома [4], Ю. Шинкарик [5] тощо. У сучасних дослідженнях аналізується як художнє осмислення воєнного досвіду, так і специфіка дитячого сприйняття війни. Зокрема, у статтях Тетяни Качак розглядається сучасна українська література для дітей та підлітків, у якій тема війни постає через історії втрати, вимушеного переселення, страху та дорослішання. Дослідниця наголошує, що такі тексти виконують важливу соціальну функцію, допомагаючи молодим читачам осмислити травматичний досвід сучасної війни [11].

Українські дослідники також звертають увагу на роль дитячої літератури у формуванні історичної пам'яті. У низці праць підкреслюється, що художні тексти про війну сприяють передачі культурного досвіду новому поколінню та допомагають інтегрувати травматичні події у колективну пам'ять суспільства.

У міжнародних дослідженнях увага зосереджується на способах художнього зображення війни, наративних стратегіях, а також на психологічному та етичному вимірах воєнної тематики в літературі для дітей. Варто зазначити, що дослідження про дитячу літературу періоду російсько-української війни зустрічаються рідше. Більшою мірою до-

слідники аналізують цей пласт літератури у періоди різнохарактерних воєнних протистоянь у світі.

У цьому контексті важливою є концепція травми, запропонована Cathy Caruth, яка розглядає травматичний досвід як такий, що не піддається повному усвідомленню в момент події, а повертається у формі повторюваних наративів і образів. Травма, за Карут, пов'язана з порушенням лінійності досвіду та неможливістю його цілісного осмислення, що зумовлює особливі способи її художньої репрезентації [8].

Одним із важливих напрямів таких досліджень є аналіз художніх форм репрезентації війни в дитячій літературі. Зокрема, у праці Inés Condoy Franco розглядаються різні способи зображення воєнного досвіду в текстах для юного читача, де особлива увага приділяється ролі художнього наративу у формуванні емоційного та морального розуміння війни. Дослідниця підкреслює, що література для дітей допомагає осмислювати складні історичні події через індивідуальні людські історії та досвід персонажів [9].

У сучасному літературознавстві значна увага приділена психологічному виміру дитячого досвіду війни. У дослідженні Włazek і Wasilewska аналізуються способи концептуалізації дітьми поняття війни у власних наративах. Автори наукових праць підкреслюють, що дитячі уявлення про війну формуються під впливом різних культурних джерел — літератури, медіа, освіти та суспільних дискурсів [7]. Можемо зробити висновок, що дитяча література слугує важливим чинником формування уявлень про війну в дитячій свідомості.

Окремий напрям становлять дослідження сучасної дитячої літератури, присвяченої конкретним воєнним конфліктам. Так, Anna Karlskov Skyggebjerg аналізує зображення війни в Афганістані у данській дитячій та підлітковій літературі. Дослідниця зазначає, що у таких текстах війна часто подається через індивідуальний досвід дітей або родин військових, що сприяє психологізації воєнної тематики та зміщенню акценту з політичних причин конфлікту на особисті переживання персонажів [15].

Важливим для аналізу дитячої літератури є поняття постпам'яті, розроблене Marianne Hirsch. Дослідниця описує спосіб, у який травматичний досвід передається наступним поколінням через наративи, образи та культурні практики. У цьому випадку дитячі тексти виступають медіаторами пам'яті, дозволяючи дітям, які не мають безпосереднього досвіду війни, включатися у процес її осмислення та інтерпретації [10].

Попри значну кількість досліджень, присвячених темі війни в дитячій літературі у світовій практиці, проблема художнього осмислення війни в сучасній українській дитячій прозі потребує подальшого вивчення. Особливої уваги заслуговують тексти, у яких воєнний досвід поєднується з мотивами історичної пам'яті та культурної ідентичності. У цьому контексті творчість Дари Корній становить особливий інтерес,

оскільки її твори пропонують специфічну інтерпретацію війни, поєднуючи художній наратив із осмисленням історичного досвіду та культурної пам'яті. Зокрема, хочемо виділити збірку письменниці «Пасіка «Україна» та інші казки з війни», до якої ввійшло 7 текстів.

На задньому форзаці збірки міститься текст: *«Це казки про життя. Бо воно варте добрих казок. У маленьких містечках і селах, столиці, у широких заплавах, лісах і безкраїх степах творяться дива, герої долають зло, мудрість бере гору над зухвалістю.*

Це казки про війну. Бо добро й сила світла завжди мають перемогати п'ятьму. Тут тварини, міфічні істоти й навіть повітряний змії та глиняний півник мають українську душу і стають помічниками наших воїнів. Адже сила рідної землі на боці правди – на нашому боці» [3]. Він окреслює проблематику текстів та їхній патріотичну наповненість, даючи відповідь на питання, чому саме ця збірка стала об'єктом нашого дослідження.

Усі, введені Дарою Корній тексти у збірник, репрезентують війну через поетику алегорії та символічного наративу, що є характерним для сучасної дитячої літератури, спрямованої на осмислення травматичного досвіду. Але кожна казкова історія має свої додаткові сенси, переводячи страх у площину пам'яті, а інколи навіть гордості.

Щоб довести такі наші припущення зупинимося на детальному аналізі кількох текстів. Розпочнемо з казкової історії «Гусь-Невезусь». Уже на початку твору формується образ героя як вразливого та «іншого» — найменшого в сім'ї, слабкого і такого, що постійно зазнає невдач. *«Він у сім'ї був наймолодшим та найменшим»* [3, с.30], *«... росточком він був крихітним»* [3, с.30]. Це формує в уявленні читача модель персонажа-жертви, яка є типовою для текстів, що репрезентують травматичний досвід у дитячій перспективі. Але авторка не закріплює за своїм героєм таку модель назавжди. Вона з невдахи робить справжнього героя, ведучи дитину-читача героїчним шляхом ініціації, на якому травматичний стан змінюється на переможний.

Символічний рівень казки особливо виразно проявляється у сцені нападу «залізних птахів», які *«випускали з себе щось зловісне і подовгасте», що «розлилося внизу вогнем»* [3, с.35]. Очевидно, що цей образ є алегорією військової авіації та бомбардувань, однак він подається через метафоричну систему, доступну дитячому сприйняттю. Така стратегія відповідає сучасним підходам до дитячої літератури, де травматичний досвід не репрезентується прямо, а трансформується у символічні образи.

З позиції *trauma studies*, у тексті чітко простежується момент порушення звичного світу героя. Спочатку простір функціонує як безпечний (сім'я, природа, звичне життя), однак із появою «залізних птахів» відбувається різкий злам стабільності. Це відповідає концепції Cathy

Caruth, згідно з якою травма пов'язана з раптовим вторгненням події, що руйнує звичні структури досвіду [8].

Водночас важливо, що в казці представлено не лише індивідуальний, а й колективний досвід травми. Зграя гусей функціонує як модель спільноти, яка переживає небезпеку разом. Особливо показовим є момент, коли герой бере на себе відповідальність за інших: *«Він як вождяк відповідав за кожного»* [3, с. 35]. Це трансформує образ слабкого персонажа у фігуру морального лідера, що відповідає тенденції сучасної дитячої літератури репрезентувати дитину як активного суб'єкта досвіду, а не лише жертву.

Окремої уваги заслуговує мотив ініціації героя. Спочатку Гусьо постає як «невезусь», тобто маргіналізований персонаж, який не вписується у колектив. Однак в умовах небезпеки він виявляє здатність до рішучих дій і відповідальності. Така трансформація відповідає наративній моделі, описаній у дослідженнях дитячої літератури про війну [9], де кризова ситуація стає каталізатором дорослішання героя.

Варто зазначити, що першим змінює героя час. Досвід, який він здобуває міняє його. Дивакуватий, соромязливий гусак перетворюється на мудрого птаха завдяки спостережливості, набутій хитрості, мужності. *«До нього зверталися гуси за порадами, допомогою чи просто за добрим словом»* [3, с. 33]. А відтак трансформація продовжується. Але уже під впливом особливих обставин.

У контексті теорії культурної пам'яті казка може розглядатися як механізм передачі досвіду війни наступним поколінням. Відповідно до концепції Marianne Hirsch, подібні тексти формують постпам'ять, тобто опосередковане переживання травматичних подій через наративи та образи [10]. У цьому випадку дитячий читач включається у процес осмислення війни не через документальну репрезентацію, а через символічну історію.

Важливим є також терапевтичний потенціал казки. Попри наявність загрози, текст пропонує модель подолання страху через дію і солідарність. Та чи не найвідповідальнішим моментом для героя стає відповідальність за те і тих, хто йому дорогий. *«Одне із залізних страховиськ випустило з себе щось зловісне і подовгасте. Воно полетіло додола і розлилося внизу вогнем», «Російський літак тримав курс на Херсон, дорогою скидаючи додола смерть. Випалювати, вбивати, знищувати на цій землі всіх і все – такий був наказ»* [3, с. 35]. У такій кризовій ситуації рішення було прийнято моментально: *«Раптом нізвідки взялися дикі гуси, які дружно та відважно кинулися на двигун винищувача. Пілот навіть не встиг зрозуміти, що сталося, як двигун захлинувся і з нього повалив чорний густий дим. Літак раптом впав донизу»* [3, с. 35]. І як результат: *«Заплаву було врятовано»* [3, с. 35].

Перемога над «залізним птахом» і врятування «заплати» символізують відновлення порядку та надію, що є ключовим елементом дитячих наративів про війну. «Гусь-Невезусь» демонструє характерну для сучасної української дитячої літератури модель репрезентації війни, у якій травматичний досвід трансформується через алегорію, а індивідуальна історія героя поєднується з колективним виміром культурної пам'яті.

Дещо інакше звучить казка «Пасіка «Україна». У ній Дара Корній представляє війну через алегоричну модель бджолиного світу, що дозволяє адаптувати травматичний досвід для дитячого сприйняття, не втрачаючи його екзистенційної глибини. Уже на початку тексту війна входить у простір казки як сенсорний шок: «*повітря тхнуло горілим*», «*усе довкола затягло чорною кіптявою*» (3, с. 38–39). Таким чином, травма передається не через абстрактні поняття, а через тілесні відчуття — запах, звук, дихання.

Ворог у тексті позбавлений людських рис і поданий як радикально «інший». Це не просто противник, а істота з іншої моральної реальності: «*двоногі покручі, вбрані в чорне... не люди, бо нічого людського в них немає*» [3, с. 41]. Така стратегія є типовою для дитячої літератури про війну: вона чітко розмежовує добро і зло, роблячи моральний вибір прозорим. Водночас важливим є мотив «чужої мови»: «*вона чула чужу мову... Бо то була мова смерті*» [3, с. 42].

Мова тут стає маркером загрози і носієм травми. Травма у казці має колективний характер: страждає не окремий герой, а вся спільнота. Руйнування описано максимально конкретно: «*бачила тільки руїни та попелища*» [3, с. 41], «*горять навіть пасіки*» [3, с. 42].

Особливо сильним є мотив особистої втрати, який персоналізує війну: «*старша донька... загинула в пожежі*» [3, с. 42]. Цей момент вводить у текст глибоко емоційний вимір, але водночас не руйнує структуру казки — біль інтегрується у наратив, стаючи частиною досвіду дорослішання і відповідальності.

На відміну від багатьох традиційних дитячих історій, де конфлікт розв'язується уникненням або втечею, тут формується чітка етика спротиву. Рішення Королеви є усвідомленим і швидким: «*Королева знала, що вони мають робити*» [3, с. 42]. Сцена бою є кульмінаційною і водночас символічною: «*Рій бджіл густою сердитою хмарою впав на чужинців*» [3, с. 44]. Бджоли, які традиційно асоціюються з працею і миром, трансформуються у воїнів: «*бджіл-трудівниць, які сміло перетворилися на воїнів*» [3, с. 44]. Це надзвичайно важлива трансформація: вона показує, що захист життя і спільноти є природним продовженням мирного існування, а не його запереченням.

Казка використовує кілька ключових стратегій, щоб говорити про складне: алегорія (бджоли — люди, пасіка — Україна), сенсорна конкре-

тика (дим, запах, звук), емоційна фільтрація через спільноту, а не індивідуальну трагедію. Наприклад, навіть паніка описана через колективну поведінку: «вулик охопила паніка» [3, с. 38], а її подолання — через порядок і турботу: «Королеві вдалося якось вгамувати рій» [3, с. 40].

Це дає дитині модель: страх є нормальним станом, емоцією, яких багато, але його можна організувати і подолати. Попри наявність смерті та руйнування, текст не завершується травмою. Навпаки, він пропонує модель відновлення: «спокій і лад у вулику та на пасіці “Україна” було відновлено» [3, с. 44]. Ключовим є повернення людини: «втомлений, брудний, але живий» [3, с. 44]. Це дуже важливий момент — він повертає зв'язок між світом природи (бджоли) і людським світом, підкреслюючи спільність боротьби. Фінальна нота є чітко етичною і емоційною. Вона виражена словами бджолої Королеви, які суголосні з міркуваннями старого пасічника, бо вона (бджола), як і людина «дуже-дуже-дуже любить пасіку “Україна”» [3, с. 45]. Любов тут стає не лише почуттям, а основою відновлення після травми.

Казка Дари Корній пропонує складну, але доступну для дитячого читача модель осмислення війни, у якій поєднуються досвід травми, чітка моральна опозиція, етика спротиву та перспектива відновлення. Через алегоричні образи текст формує уявлення про війну як про загрозу не лише фізичному існуванню, а й самому порядку життя, водночас утверджуючи цінності солідарності, відповідальності та любові як основу майбутнього.

Література

1. Гундорова Т. *Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми*. Київ: Грані-Т, 2013. 546 с.
2. Качак Т., Близнюк Т. Війна в сучасній українській літературі для дітей та юнацтва. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. № 209 (2024).
3. Корній Дара. Пасіка «Україна» та інші казки з війни. Харків : Вид-во «Ранок», 2024. 64 с.
4. Хома К. Дитяча література про війну як складник мілітарного дискурсу. *Теоретична і дидактична філологія*. Випуск 37. 2024 С.218-228.
5. Шинкарик Ю. Світоглядно-формуючі впливи дитячої літератури в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2022. № 1.
6. Assmann A. *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
7. Włazek M., Wasilewska M. War in Children's Linguistic Creations – Personality Traits and Conceptualisation of Ideas. // *Colloquia Humanistica*. 2021. № 10.

8. Caruth C. *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996.
9. Condoy Franco Inés. The depiction of war in literature for children: An approach to the topic. 2021.
10. Hirsch M. *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust*. New York: Columbia University Press, 2012.
11. Kachak T. War in Contemporary Ukrainian Literature for Children and Youth. 2024.
12. Nikolajeva M. *Children's Literature Comes of Age: Toward a New Aesthetic*. New York: Garland, 1996.
13. Nodelman P. *The Hidden Adult: Defining Children's Literature*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2008.
14. Rothberg M. *Multidirectional Memory: Remembering the Holocaust in the Age of Decolonization*. Stanford: Stanford University Press, 2009.
15. Skyggebjerg A. K. En krig i det fjerne. // *Passage*. 2016. № 75.
16. Vickroy L. *Trauma and Survival in Contemporary Fiction*. Charlottesville: University of Virginia Press, 2002.

**CHILDREN'S LITERATURE ON THE CONTEMPORARY WAR:
INTERPRETING CHILDREN'S EXPERIENCES THROUGH
STORIES (BASED ON MATERIALS FROM THE COLLECTION
"АПІ "UKRAINE" AND OTHER TALES FROM THE WAR"
BY DARA KORNII)**

Inha Kapustian

*University of Southern Denmark (SDU)
Campusvej 55, 5230 Odense M, Denmark
e-mail: ingaka@sdu.dk*

Alla Martynets

*Vasyl Stefanyk Carpathian National University
57 Shevchenka St., 76000 Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: alla.martynets@cnu.edu.ua*

*This article examines the children's dimension of the works of the contemporary Ukrainian author Dara Kornii. **The aim of the study** is to analyse the specificity of the artistic representation of war in texts addressed to children, focusing on the collection "Apiary 'Ukraine' and Other Fairy Tales of War."*

***The research methodology** combines elements of cultural-historical and intellectual-historical approaches. The analysis of the texts is further in-*

*formed by contemporary theoretical frameworks, particularly trauma studies and cultural memory studies. **The results** demonstrate that, in Kornii's works for children, war is represented not only as a historical event but also as an experience of the loss of security, the disruption of the familiar world, and the necessity of adaptation. In addition, the study explores the indirect modes of representing traumatic experience through fairy-tale poetics, symbolism, and allegory.*

***The scientific novelty** of the article lies in demonstrating that children's literature performs not only an aesthetic function but also therapeutic and social functions, contributing to the formation of historical memory and moral orientation in young readers. **The practical significance** of the study consists in the possibility of applying its results in courses on contemporary Ukrainian children's literature.*

***Keywords:** children's literature, war, trauma, cultural memory, fairy tale, Dara Kornii, representation.*